

E-ISSN : 3023-4417

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Article Type : Research Article

Yıl: 2025 Sayı: 4

Yayın Tarihi: 15.04.2025

Geliş Tarihi : 10.02.2025

Kabul Tarihi: 14.04.2025

Year: 2025 Issue: 4

Veli Görüşlerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi *Hifz along with Formal Education Project According to Parents' Opinions*

Abdüssamet Cingöz

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
abdussametcingoz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7807-9201>

Abdurrahman Hendek

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Doç. Dr.
abdurrahmanhendek@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2832-3445>

Atıf/Citation

Cingöz, Abdüssamet-Abdurrahman Hendek. "Veli Görüşlerine Göre Örgün
Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi". *Nous Academy Journal* 4 (2025), 54-74.
[10.5281/zenodo.15210180](https://doi.org/10.5281/zenodo.15210180).

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-
NonCommercial License altında
lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial
License

İntihal/ Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımı ile
taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by
iThenticate and no plagiarism detected.

Araştırma & Yayın Etiği/Research & Publication Ethics

Bu makale en az iki hakem tarafından
incelenmiştir. Yayın etiği ihlalleri yazarın
sorumluluğundadır.

This article has been reviewed by at least two
referees. Violations of publication ethics are the
responsibility of the author(s).

Öz

2014 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Uzun ve meşakkatli bir eğitim olan hafızlık eğitimi, örgün eğitim kapsamında gündüzlü olduğunda ebeveynlerin sürecin içerisinde aktif olmasını gerektirmektedir. Veli görüşlerine göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin değerlendirildiği lisansüstü çalışmanın verilerine dayalı olarak hazırlanan bu makalede özellikle projenin öğrenci ve aile açısından ne gibi deneyimler ve etkiler ortaya çıkardığı üzerinde durulmuştur. Çalışmada; nitel araştırma desenlerinden durum çalışması uygulanmıştır. Bu çerçevede, Sakarya ve Düzce illerinde Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kapsamında hafızlık eğitimi görmüş-gören öğrencilerin ebeveynleri (34) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Çalışmada; öğrenciler açısından sürecin yoğunluğu nedeniyle sosyal açıdan sınırlanma, akademik eğitimin ikinci planda kalması ve ders durumuna endeksli psikolojik tutumlarda değişiklikler olması gibi olumsuz durumlar, buna karşılık manevi hassasiyetin artması ve diğer aile bireylerine örneklik teşkil etmesi gibi olumlu deneyimler veli görüşlerinde ön plana çıkmıştır. Aile bireyleri açısından ise Kur'an ile daha fazla hemhal olmanın ortaya çıkardığı manevi iklime karşılık çocuklarının ev ödevlerine destek olma yükümlülüklerinden dolayı aile bireylerinin sosyal yaşantılarının olumsuz etkilenmesi zikredilen problemler arasındadır. Olumsuz deneyimlere rağmen velilerin, çocuklarının hafızlık eğitimini destekledikleri ve çocuklarının hafızlık eğitimine devam etmesini arzu ettikleri ise not edilmelidir. Ebeveynlere yönelik, hafız ebeveyni olmanın sorumluluklarını içeren içerikler hazırlanarak, karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarına ve çözüm üretmelerine destek olunabilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık, Diyanet İşleri Başkanlığı, Veli

Abstract

In Türkiye, official Quran hifz/memorization is conducted by the Presidency of Religious Affairs. The Department of Quran Memorization Training within the Presidency of Religious Affairs provides this training largely in boarding Quran courses. However, with the protocols signed between the Ministry of National Education and the Presidency of Religious Affairs, since 2014 the Hifz/Memorization along with Formal Education Project, which offers the opportunity to memorize the Quran at the lower secondary school level within the scope of formal education, has brought a new dimension to Quran memorization education in Türkiye. The project is committed to providing students with hifz education and a qualified academic education without losing time from their academic education, family and social environment. Hifz, which is a long and arduous education, requires parents to be active in the process when it is conducted during the daytime education within the scope of formal education. In fact, the main difference of the hifz education in this project from the classical hifz education is that it is done daytime together with formal education. There are many studies on Hifz along with Formal Education Project. However, most of these studies have been conducted with students, administrators, teachers, and hifz instructors. Although there are a few studies that include the parents of students, there is no study conducted with parents only. This study, which contains the opinions and suggestions of parents, will contribute to the field in this respect. This article, prepared based on the data of a postgraduate study evaluating the Hifz with Formal Education Project according to the opinions of parents, focuses on the experiences and effects of the project on student and family life. In the study; a case study, one of the qualitative research designs, was applied. In this context, interviews were conducted with parents (34) of students who received or are receiving hifz education within the

scope of the Hifz along with Formal Education Project in Sakarya and Düzce provinces. The data were analyzed with descriptive analysis. In the study; it was found that receiving education in the project had positive and negative effects on both the family and the student from the parents' perspective. In terms of students, negative situations such as social limitation due to the intensity of the process, academic education remaining in the background and changes in psychological attitudes were highlighted by the participants. However, the participants also stressed the positive experiences such as increasing spiritual sensitivity, psychological and personal gains and setting an example for other family members. In terms of family members, the negative impact on the social lives of family members due to their obligation to support their children with their homework is mentioned. Moreover, the spiritual climate created by being more familiar with the Quran is mentioned as a one of the most vital positive experiences. In terms of economy, the participants suggested that the project had no negative economic impact other than standard education expenses. It should be noted that despite all these negativities, parents support their children's education in memorization and want their children to continue their education in memorization. Because the most prominent feature that distinguishes these schools from other Imam Hatip middle schools is hifz education. The main goal of the parents who apply to the project is for their children to complete their hifz education without falling behind in their academic education and graduate as hafiz. When it comes to the future education of children, it is understood that families largely prefer Imam Hatip High Schools so that their children can preserve their memorization of the Quran. As a result of the research, various suggestions were made for the development of the Hifz along with Formal Education Project. For example, by organizing programs or preparing content for parents that include the responsibilities of being a Hafiz parent, parents can be made aware of the process. These contents can be delivered to those who want to be Hafiz parents in advance. In this way, it can be beneficial for parents to cope with the problems they will experience during the Hifz along with Formal Education Project.

Keywords: Religious Education, Hifz along with Formal Education Project, Presidency of Religious Affairs, Parents

Giriş¹

Kur'an-ı Kerim'in tamamının ezberlenmesine "hafızlık", ezberleyen bireye ise "hafız" denilmektedir (Bozkurt, 1997). Hafızlık; filolojik açıdan da muhafaza eden, koruyan manasıyla Kur'an-ı Kerim'in zihinlerde ve kalplerde korunması anlamını taşımaktadır (TDK, 2023). Hafızlık eğitimi, Asr-ı saadetten günümüze kadar gerek kurumsal olarak gerek bireysel olarak yapılmaya devam etmektedir. İlk olarak Peygamber efendimiz (sav)'in Cibril (as) ile mukabelesi ile başlayan hafızlık; dönemin şartlarının da etkisi ve Müslümanların ilgisi ile birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte dini ilimler ve hafızlık eğitimi ihtiva eden Dârul Kurra ve Dârul Huffaz gibi kurumların kurulması ile birlikte hafızlık eğitimi kurumsallaşmaya başlamıştır (Bozkurt, 1993). Süreç içerisinde hafızlık; dinin anlaşılması ve hayata tatbiki bağlamında diğer dini ilimler gibi İslam eğitiminin bir parçası olarak görülmüştür. Bu yönleri sebebiyle hafızlık bazı âlimler tarafından hükmen farz-ı kifâye olarak da nitelendirilmiştir (Toker, 2017).

¹ Bu çalışma, 2024 yılında tamamlanmış olan "Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinin verilerine dayalı olarak hazırlanmıştır.

Hafızlık eğitimi; bulunduğu zamanın dinamikleri doğrultusunda inişli çıkışlı süreçler geçirmekle birlikte günümüze kadar canlılığını korumuştur. Günümüzde -yöntem ve uygulama olarak farklılıklar arz etmekle birlikte- Müslüman toplumlarda hafızlık eğitimi yapılmaya devam edilmektedir. Ülkelerin gelenekleri ve yönetim şekilleri bu farklılıkları etkileyen faktörlerdendir. Dünya genelinde hafızlık eğitimi genel olarak klasik yöntemle yapılmaktadır. Bununla birlikte; Ürdün, Sudan, Somali, Arabistan ve Endonezya gibi örgün eğitim kapsamında hafızlık eğitimi yapan ülkeler de bulunmaktadır (Şahin Aynur, 2015).

Günümüzde Türkiye’de hafızlık eğitimi resmî ve özel kurumlar aracılığıyla yapılan bir eğitimidir. Özelde dini cemaatlerin bünyesinde yapılagelen hafızlık eğitimi, resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nın (DİB) Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Hafızlık Eğitimi Daire Başkanlığı uhdesindeki Kur’an kurslarında yapılmaktadır.

Ülkemizde hafızlık eğitimi yatılı ve gündüzlü eğitim olarak iki şekilde yapılmaktadır. Yaygın din eğitimi kapsamında olan Kur’an kursları büyük oranda yatılı olarak hafızlık eğitimi vermektedir. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kapsamındaki kurslarda ise gündüzlü hafızlık eğitimi ön plana çıkmaktadır. Esasen bu projedeki hafızlık eğitiminin klasik hafızlık eğitiminden en başat farkı gündüzlü ve örgün eğitimle birlikte yapılıyor olmasıdır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve DİB arasında yapılan protokoller² ile 2014 yılından itibaren faaliyete başlamış ve hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Başta pilot olarak birkaç ilde açılan proje okullar tanınip ilgi görmeye başlaması ile birlikte sayıları artmıştır. Hâlihazırda Türkiye’de İmam Hatip Ortaokulu olarak 177 Hafızlık Projesi Okulu (Hafız İHO) bulunmaktadır. Bu okullardan 58’i Hafız İHO, 119’u ise gerekli şartları sağladığında projeye dâhil edilecek olan okullardır.³ Aynı zamanda bu okullar sınav ile öğrenci kabul eden okullar arasında yer almaktadır.

MEB ve DİB işbirliği ile eğitim yapmaya devam eden proje; öğrenciye akademik eğitimden geri kalmadan, aile ve sosyal ortamından kopmadan, zaman kaybı yaşamadan hafızlık eğitiminin yanında nitelikli bir akademik eğitim vermeyi taahhüt etmektedir (DİB-MEB, 2019). Proje ortaokul seviyesine hitap etmesi nedeniyle, karakterini inşa safhasında ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan bu yaş gurubundaki öğrencilerin gündüzlü eğitim yapmaları daha uygun görülmektedir (Köksal Akyol - Salı, 2013; Demir, 2019).

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi özetle; İmam Hatip Ortaokullarında akademik eğitimin ve hafızlık eğitiminin bir arada verilmesidir. Bu eğitimde ilk iki yıl hafızlık ağırlıklı akademi destekli, son iki yıl ise akademi ağırlıklı hafızlık destekli olarak planlanmaktadır. Bu okullarda eğitim gören öğrencilerin iki eğitimi bir arada almaları nedeniyle diğer okullardaki öğrencilere göre okulda geçirdiği süre, ders yoğunluğu ve ödev sorumlulukları daha fazladır. Bu durum öğrenciye de ebeveynlere de bazı sorumluluklar yüklemektedir. Özellikle hafızlık eğitiminin kümülatif ilerlemesi ve birebir ilgi gerektiren bir eğitim olması nedeniyle öğrenciler ezber ve tekrar için ebeveynlerin yardımına ihtiyaç duymaktadır.

Hafızlık eğitimi, meşakkatli ve uzun soluklu bir eğitim olmasının yanında manevi boyutu da düşünüldüğünde hafızlık yapan bireyi ve ailesini birçok yönden etkilemektedir. Bu eğitimin gündüzlü olması ise yukarıda zikredilen sorumluluklar çerçevesinde ele alındığında bu etkiler daha da artmaktadır. Veli görüşlerine göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin değerlendirildiği

² Örneğin: Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü – Sakarya İl Müftülüğü İşbirliği İle İmam-Hatip Ortaokulları Hafız Yetiştirme Ve Akademik Başarıyı Destekleme Protokolü. 2015

³ Veriler MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir.

lisansüstü çalışmanın verilerine dayalı olarak hazırlanan bu makalede özellikle projenin öğrenci ve aile açısından ne gibi deneyimler ve etkiler ortaya çıkardığı üzerinde durulmuştur.

Hafızlık eğitimi ve Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık (Hafız İHO) üzerine birçok çalışma bulunmaktadır (Yavuziğit, 2024). Fakat bu çalışmaların çoğu; öğrenci, idareci, öğretmen ve hafızlık öğreticileri ile ya da bunlardan birkaçı ile birlikte yapılan (örn. bk. Göksun, 2022; Uğur, 2019) çalışmalardır. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ile ilgili az da olsa öğrenci velilerinin de dâhil edildiği çalışmalar bulunmakla birlikte (örn. bk. Güneş, 2019; Yetimova, 2018) müstakil olarak ebeveynlerle yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Ebeveynlerin görüş ve önerilerini ihtiva eden bu çalışmanın, bu yönüyle alana katkı sunması umulmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması; bir durum ya da olayın derinlemesine incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğunun yansıtıldığı bir yöntemdir (Yıldırım - Şimşek, 1999). Bu çalışmada çocuklarının hafızlık süreçlerine yakından şahitlik eden ve dâhil olan velilerin görüşleri bağlamında hafızlık eğitiminin aile ve çocukları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın evrenini; Hafız İHO'da eğitim görmekte ya da bu projelerden mezun olan öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Çalışmaya Düzce ve Sakarya illerinde hafızlık projesi uygulayan Hafız İHO'da çocuğu eğitim alan 34 veli dâhil edilmiştir. Katılımcıların seçilmesinde amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemede hedef, çalışmadaki çeşitlilik gösteren olguları ortaya çıkararak konuyu farklı boyutlarıyla ele alabilmektir (Yıldırım - Şimşek, 1999). Bu bağlamda projede eğitim görmeye devam eden öğrencilerle birlikte mezun olan öğrencilerin velileri de çalışma gurubunda yer almaktadır. Ayrıca çalışma gurubundaki velilerin 18'i erkek öğrenci velisi 16'sı ise kız öğrenci velisidir. Katılımcı bilgileri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

Rumuz	<u>Öğrencinin</u>		<u>Katılımcının</u>	<u>Aile Bireyleri</u>
	Sınıfı	Lise Tercihi	Mesleği	Hafız Var Mı?
1V5	5	Fen Lisesi	Memur	Hayır
2V5	5	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne
3V5	5	İHL	Esnaf	Dede
4V6	6	İHL	Hâkim	Baba
5V6	6	İHL	Vaiz	Baba-Kuzen
6V6	6	İHL	Akademisyen	Hayır
7V6	6	Fen Lisesi	Mimar	Kuzen
8V6	6	Fen Lisesi	Esnaf	Hayır
9V6	6	İHL	Hemşire	Hayır
10V6	6	İHL	Ev hanımı	Anne
11V6	6	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne
12V6	6	İHL	Öğretmen	Abi
13V6	6	İHL	Mali Müşavir	Hayır
14V7	7	İHL	Topograf	Hayır

15V7	7	İHL	Ev hanımı	Hayır
16V7	7	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
17V7	7	Fen Lisesi	Öğretmen	Kardeş
18V7	7	İHL	Kamuda Yönetici	Hayır
19V7	7	İHL	Öğretmen	Hayır
20V7	7	İHL	Ev hanımı	Anne
21V7	7	İHL	Sağlık Teknikeri	Abi- Kuzen
22V8	8	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
23V8	8	İHL	Terzi	Hayır
24V8	8	İHL	İşçi	Hayır
25V8	8	İHL	İmam Hatip	Anne
26VM	Mezun	İHL	Ev hanımı	Hayır
27VM	Mezun	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne
28VM	Mezun	AÖL	Memur	Hayır
29VM	Mezun	İHL	Hemşire	Kardeş
30VM	Mezun	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
31VM	Mezun	İHL	K. K. Öğreticisi	Anne
32VM	Mezun	İHL	K. K. Öğreticisi	Teyze
33VM	Mezun	İHL	Ev hanımı	Hayır
34VM	Mezun	Fen Lisesi	Öğretmen	Amcalar

Araştırmada verilerin toplanması görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Örgün eğitim kapsamında hafızlık eğitimi yapmaya ilişkin veli deneyimlerini tespit edebilmek için hazırlanan sorular, alanında uzman iki öğretim üyesinden de dönüt alınarak hazırlanmıştır. Sonrasında anlaşılabilirliğini ve amacına uygunluğunu teyit etmek amacıyla iki katılımcı ile pilot görüşmeler gerçekleştirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Sorular; Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 20.12.2023 tarihli ve 64 sayılı toplantısında alınan "12" nolu kararı ile onaylanmıştır. Ayrıca katılımcıların her biri görüşmeye gönüllü olarak katıldıklarını beyan etmiştir.

Araştırmada görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilerin temalandırılması ve katılımcıların görüşlerine doğrudan yer verilmesi betimsel analiz ile yapılan çalışmalarda önemli bir yere sahiptir (Yıldırım - Şimşek, 1999). Bu bakımdan çalışmada sorulara paralel olarak ve sorulardan elde edilen verilerden temalar oluşturulmuştur. Ayrıca çalışma içerisinde, ifadelerin temsil gücü ve kapsayıcılığı dikkate alınarak katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

Velilerin değerlendirmelerinin objektif ve derinlemesine anlaşılabilmesi amacıyla katılımcılara çocuklarının sınıf düzeylerini belirtecek şekilde rumuzlar verilmiştir. Buna göre örneğin 3V6 rumuzunda "3" sayısı, görüşmecisi sırasına (toplam 34), "V" veli olduğuna, 6 ise çocuğunun altıncı sınıf öğrencisi olduğuna (M ise çocuğunun mezun olduğuna) işaret etmektedir.

Bulgular

Hafız İHO'da eğitim gören öğrenciler; akademik ve hafızlık eğitiminin bir arada olması, ders saatlerinin fazlalığı, iki eğitimin de ayrı ayrı ev ödevlerinin olması gibi nedenlerle yoğun ve meşakkatli bir eğitim süreci geçirmektedirler. Bu durum öğrenciye de ebeveyne de bazı sorumluluklar yüklemektedir. Bununla birlikte zamandan, sosyal yaşantıdan ve hayatın olağan

akışındaki daha birçok şeyden fedakârlık etmelerini de gerektirmektedir. Veli görüşlerine göre projenin öğrenci ve aile açısından ortaya çıkardığı deneyim ve etkiler akademik, psikolojik, manevi, sosyal ve ekonomik olarak gruplandırılabilir.

1. Veli Görüşlerine Göre Öğrenci Deneyimleri

Projede eğitim görmenin yani örgün eğitim kapsamında hafızlık yapmanın öğrenci üzerinde önemli etkileri olacağı düşünülmektedir. Veli görüşlerine göre öğrencilerin akademik, psikolojik, manevi ve sosyal açıdan projeyi nasıl deneyimledikleri ile ilgili bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

1.1. Akademik ve Pedagojik

Projede eğitim görmenin akademik ve pedagojik açıdan öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiği hakkında görüş bildiren katılımcı velilerin gözlemleri üçe ayrılmaktadır. Katılımcılar bu konuda 14'ü olumsuz 11'i olumlu kabul edilebilecek gözlem aktarmıştır. Katılımcılar içerisinde aynı anda olumlu ve olumsuz gözlemleri olanlar da bulunmaktadır. Bunun yanında 3 katılımcı herhangi bir değişiklik gözlemlenmediğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 2'si çocuklarının başarıma alışkanlığı kazandığını aktararak bu alışkanlığın hem olumlu hem de olumsuz olduğuna dikkat çekmiştir. Katılımcı velilerin gözlemleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Veli Görüşlerine Göre Akademik ve Pedagojik Açıdan Öğrenci Deneyimleri

Velilerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumsuz	Akademik derslerde gerileme	1V5, 3V5, 18V7, 20V7, 23V8, 28VM	6
	Zaman problemi	4V6, 10V6, 17V7, 20V7	4
	Hafızlık eğitimini önceleme	7V6, 17V7	2
	Bıkkınlık	4V6	1
	Geri kalma endişesi	25V8	1
➤ Olumlu	Zihinsel olarak gelişimin akademik derslere yansması	5V6, 9V6, 13V6, 15V7	4
	Sorumluluk bilincinin gelişmesi	6V6, 19V7, 26VM	3
	Çalışma disiplini oluşması	6V6, 13V6	2
	Zamanı kullanmayı öğrenme	16V7	1
	Dikkat seviyesinde artış	30VM	1
➤ Diğer	Başarma alışkanlığı	9V6, 10V6	2
	Değişiklik gözlemlenmedi	11V6, 21V7, 29VM	3

Sürecin yoğunluğu ve ev ödevlerinin çok olması nedeniyle katılımcılardan önemli kısmı (14) çocuklarının akademik açıdan olumsuz etkilendiklerini düşünmektedir. Hafızlık eğitiminin daha yoğun olduğu özellikle okulun ilk yıllarında hafızlık eğitiminin öncelenmesi, akademik eğitimin olumsuz etkilenmesi noktasında dile getirilen görüşler arasındadır. Şengül - Şimşek (2024)'in çalışmasında; veli beklentilerinin yüksek olması ve zaman problemi ile birlikte öğrencilerin akademik derslerinin geri kaldığı ve olumsuz etkilendiği dile getirilmiştir. Bu hususta olumsuz gözlemleri olduğunu ifade eden katılımcı velilerden bazıları şu ifadeleri kullanmıştır:

“Akademi derslerinde gerileme gözlemledim. Çünkü bu derslere yeteri kadar vakit ayıramıyorum.” (20V7)

“Ders yoğunluğu nedeniyle derslerini bitiremememe durumunda hırs oluşuyor.” (6v7)

“Yeni öğrendiği konulara tam anlamıyla çalışmadan yeterli ilerleme sağlayamadığını psikolojik açıdan yorulduğunu zaman zaman bıkkınlık gösterdiğini gözlemliyoruz.” (4V6)

“Akademik ve pedagojik açıdan hafızlığa ağırlık verdiğinden akademik açıdan biraz eksik ve geri kaldı.” (7V6)

Bazı katılımcı veliler ise hafızlık yapmanın çocuğuna akademik ve pedagojik açıdan olumlu katkıları yaptığını ifade etmişlerdir. Hafızlık eğitimi, öğrencinin hocasına her gün yeni bir ezber dersi hazırlayıp sunması şeklinde devam eden bir eğitim olduğu için öğrenciye sorumluluk bilinci ve çalışma disiplini kazandırırken bununla birlikte zamanı verimli kullanmayı da öğretmektedir. Aynı zamanda katılımcılar, çocuklarının hafızlık yapmasının zihinsel gelişimlerine katkısı olduğunu düşünmektedir. Bu bilgiler ışığında hafızlık yapmanın öğrencilerin akademik eğitimine olumlu katkıların olduğu da ortaya çıkmaktadır. Uğur - Osmanoğlu (2020) da çalışmasında hafızlık yapmanın öğrencilerin akademik eğitimlerine olumlu katkıları ve zamanı planlama-kullanma noktasında geliştirdiğini ifade etmiştir. Arslan (2020)’ın yaptığı çalışmada ise projede eğitim gören öğrencilerin, hafızlık yapmanın okul derslerine pozitif yansıdığını ifade ettikleri görülmektedir. Hafızlık eğitiminin çocuklarını akademik ve pedagojik açıdan olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını ifaden eden katılımcı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Akademik açıdan ezberi daha çok kuvvetlendi. Pedagojik açıdan daha çok hırslı bir çocuk oldu.” (6V6)

“Akademik derslerde bir gerileme var fakat müthiş bir çalışma disiplini oturdu. Pedagojik açıdan aldığı eğitime ve sorumluluklarına verdiği değer arttı.” (7V6)

“Geçen sene hiç akademik ders görmediği halde akademisi güzel.” (15V7)

“Zamanı kullanmayı öğrendi. Şu anda da akademide de aynı şeyi yapıyor. Ödevlerini erkenden bitirip kendine vakit ayırmayı hafızlıkta öğrendi.” (16V7)

Bunlara ek olarak katılımcılardan ikisi projeyi kazanmanın, hafızlık eğitime seçilmenin ve her gün ders vermenin yani hazırladığı bir dersi hocasına onaylatmanın öğrenciye başarıma alışkanlığı kazandırdığını ifade etmiştir. Fakat bu durumun öğrenciye mutluluk ve özgüven katarken olumsuzluklar veya herhangi bir başarısızlık karşısında direnç gösterememelerine neden olduğunu aktarmışlardır.

Bu ifadeler ve tabloya bakıldığında öğrencilerin iki eğitimin yükümlülükleri dolayısıyla zaman ve yorgunluk problemi yaşadığı ve bu durumun özellikle hafızlık eğitiminin yoğun olduğu süreçlerde akademik derslerde gerilemeye neden olduğu veli görüşlerine yansımaktadır. Öte yandan öğrencilerin hafızlık eğitimi almaları dolayısıyla; zamanı kullanmayı öğrenmesi ve çalışma disiplini kazanmasının yanında ezber yapmanın zihinsel gelişime olumlu etkisinin olduğu ve bu durumun akademik derslerde başarılı olmalarına katkı sağladığı da bazı veliler tarafından ön plana çıkarılmıştır.

1.2. Psikolojik ve Kişisel Gelişim

Hafızlık eğitimi; Kur’an-ı Kerim’i ezberlemenin yanında dini bilgiler, rehberlik ve sosyal etkinlik gibi dersleri de ihtiva eden bir eğitimidir (DİB, 2024). Bu bakımdan hem bu dersler hem de Kur’an’ın ezberlenmesi öğrencileri psikolojik ve kişisel gelişim açısından etkilemektedir.

Çocukları üzerinde psikolojik ve kişisel gelişim açısından gözlemlerini aktaran katılımcı velilerden, bu konu hakkında 13 farklı durum gözlemlendiği görülmektedir. Katılımcılar içerisinde aynı anda olumlu ve olumsuz gözlemleri olanlar da bulunmaktadır. Tablo 3'te bu gözlemler olumlu ve olumsuz durumlar şeklinde kategorize edilmiştir.

Tablo 3: Veli Görüşlerine Göre Psikolojik ve Kişisel Gelişim Açısından Öğrenci Deneyimleri

Ebeveynlerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam	
Olumlu	Olgun	4V6, 9V6, 14V7, 16V7, 18V7, 19V7, 30VM	7
	Sorumluluk sahibi	4V6, 6V6, 13V6, 25V8	4
	Özgüvenli	3V5, 14V7, 28VM	3
	Mutlu	1V5, 28VM	2
	Duyarlı	5V6, 34VM	2
	Sabırlı	9V6	1
Olumsuz	Kaygılı	12V6, 18V7, 20V7	3
	Agresif	18V7, 21V7, 29VM	3
	Stresli	10V6, 12V6, 15V7	3
	Kolayı seçen	7V6, 18V7	2
	İçine kapanık	17V7, 24V8	2
	Kırılgan	6V6	1
	Depresif	23V8	1
Diğer	Değişiklik gözlemlenmedi	2V5, 11V6, 22V8, 23V8	4

Tablo 3 incelendiğinde psikolojik ve kişisel gelişim açısından katılımcıların 19'u olumlu ifadeler kullanılırken 15'i olumsuz ifadeler kullanmaktadır. Katılımcılardan dördü ise herhangi bir değişiklik gözlemlenmediğini ifade etmiştir.

Hafızlık eğitiminde ezberleme ve ders verme işlemleri sonrasında öğrencide başarıma hissi oluşmakta ve bu durum öğrencinin motivasyonunu artırmakla birlikte kişilik gelişimine de katkı sağlamaktadır (Algur, 2021). Ayrıca hafızlık, öğrencilerin özgüveninin artmasına, olgun davranışlar sergilemesine, daha sabırlı olmasına ve sorumluluk bilincinin gelişmesine de etki etmektedir (Demir, 2019). Psikolojik ve kişisel gelişim açısından çocukları üzerinde olumlu gözlemleri olan katılımcılardan bazıları şu ifadelerle yer vermiştir:

"Yaştlarına göre daha ağır başlı olduğunu düşünüyorum." (18V7)

"Sahip olduğu unvan çevresinden takdirle karşılandıkça bu durum özgüvenine pozitif katkı sağladı." (28VM)

“Okuldaki sosyal faaliyetler daha çok olması nedeniyle mutlu olduğunu düşünüyorum. Hatta bazen keşke Pazar günleri de okul olsaydı gibi cümleler kuruyor.” (1V5)

“İslami bağlamda hak hukuk gibi durumlara çok daha duyarlı oldu.” (34VM)

“Gelişim açısından daha sakin ve sabırlı oldu.” (9V6)

Eğitim sürecinin uzunluğu, zorluğu ve beraberinde getirdiği sorumluluklar öğrencide bıkkınlık, yorgunluk, depresyon, stres, kaygı vb. durumlara neden olabilmektedir (Ulu - Bakaç, 2023). Özellikle bu durumların yaş ilerlemesiyle birlikte çoğalması da söz konusudur (Algur, 2018). Ortaokul düzeyindeki öğrencilerde hafızlığın tamamlanma süreciyle ergenlik dönemi başlangıcı sürecinin denk gelmesi de yaşanan bu problemlerin yoğunlaşmasına neden olabilmektedir. Çocukları üzerinde olumsuz gözlemleri olan katılımcıların görüşlerinden bazıları ise şunlardır:

“Kızgınlık sinir stres ve benzeri durumlar yaşanıyor. Fakat bu durum derslerinde zorlandığı zamanlarda oluyor.” (10V6)

“Sürekli gergin huzursuz ve yetiştirememe kaygısıyla dolu. Herkes istediği gibi tatil yapabiliyor ama biz yapamıyoruz diye düşünüyorlar.” (12V6)

“Psikolojik ve kişisel gelişim açısından: sürekli bağırarak konuşuyor, tahammülsüzlük var, beklemeyi bilmiyor, sabırlı olmakta da zorlanıyor biraz, ama yaşlıtlarına göre daha ağır başlı olduğunu düşünüyorum.” (18V7)

Görüldüğü üzere; hafızlık eğitiminin çocukların psikolojisi ve kişisel gelişimi üzerinde etkileri olmaktadır. Velilere göre bu etkiler daha çok olumlu yöndedir. Ebeveynler çocukları hakkında öncesine nazaran daha olgun, sorumluluk sahibi daha özgüvenli, daha mutlu ve daha sabırlı gibi gözlemlerde bulunmuştur. Bunun yanında hafızlık eğitiminin uzun ve meşakkatli bir süreç olması ve de iki eğitimin sorumluluklarının da üzerlerinde olması dolayısıyla çocuklarında; kaygı, stres, agresiflik, kolayı seçme, içine kapanık gibi durumlar gözlemlenmiştir.

1.3. Manevi

Hafızlık, muhtevası gereği doğal olarak bireyi manevi açıdan etkileyen bir eğitimidir. Çocukları üzerinde manevi hassasiyetleri açısından gözlemlerini aktaran katılımcı velilerin büyük çoğunluğu (26) olumlu ifadeler kullanmaktadır. Katılımcıların 3’ü olumsuz ifade kullanırken biri ise hafızlık eğitimi alması ile birlikte çocuğunun manevi hassasiyetlerinde herhangi bir değişiklik gözlemlenmediğini ifade etmiştir. Katılımcılar içerisinde aynı anda olumlu ve olumsuz gözlemleri olanlar da bulunmaktadır. Bu hususta katılımcı görüşleri Tablo 4’teki gibidir.

Tablo 4: Veli Görüşlerine Göre Manevi Açıdan Öğrenci Deneyimleri

Velilerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumlu	Dini duyarlılık	4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 9V6, 14V7, 15V7, 18V7, 20V7, 24V8, 25V8, 26VM, 28VM, 30VM, 31VM, 34VM	16

	İbadetlere hassasiyet	1V5, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 16V7, 19V7, 21V7, 22V8, 23VM, 30VM, 34VM	12
	Örtünme hassasiyeti	10V6, 16V7, 22V8	3
➤ Olumsuz	İbadetlerde zorlanma	2V5, 23V8, 33VM	3
➤ Diğer	Değişiklik gözlemlenmedi	29VM	1

Tablo 4 incelendiğinde hafızlık eğitimi almaya başladıktan sonra öğrencilerin dini olgulara daha duyarlı olmaya başladığı ve ibadetlerine karşı hassasiyetinin arttığı anlaşılmaktadır. Yani öğrenci hafız olmanın ve Allah kelamını taşımanın kattığı bilinçle dini hükümlere ve yükümlülüklerle hassasiyet göstermeye başlamaktadır (Koç, 2005). Ayrıca kız öğrencilerin örtünme konusunda hafızlığın ve Kur'an atmosferinin etkisiyle örtünme bilincinin gelişmesine etki ettiği görülmektedir. Hafızlık yapmanın öğrenci üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ifade eden katılımcı görüşlerinden bazıları şunlardır:

"Bu yaştaki çocuktan beklenenden çok daha fazlasını kazandığını ve yaşadığını düşünüyorum." (1V5)

"Dinini daha çok yaşamaya başladı. Örneğin namaz kılmak, anne babaya itaat etmek gibi" (9V6)

"Önceden aldığı eğitimlerle manevi hassasiyeti zaten vardı. Hafızlık eğitimiyle birlikte bu daha da pekişti." (20V7)

"Namazını kılmaya çalışıyor. O yaşlardaki çocukların yaptığı şeyleri hataları o da yapıyor ama çok değil. Yine de o İslami eğitimin verdiği cennet cehennem kavramları oturmuş. Rabbimin sonsuzluğunu ve kudretini kavramış durumda. Mesela yalan söylemiyor." (34VM)

Evet görüyorum. Oraya başladıktan sonra kendi isteğiyle kapandı. Namazlarına da daha çok dikkat etmeye çalışıyor. (10V6)

Eğitimin yoğunluğu ve yoruculuğunun yanında süreçte yaşanabilen olumsuz durumların öğrencileri psikolojik olarak olumsuz etkilediği bir önceki bölümde dile getirilmiştir. Yine yakın sebeplerden dolayı öğrenciler bazen örtünme, davranışlar ve ibadetler hususunda tepkisel olarak negatif tutumlar sergileyebilmektedir. Konu hakkında olumsuz gözlemlerini aktaran velilerin ifadeleri de bu yöndedir. Bu hususla ilgili görüşlerden biri şu şekildedir:

"İbadetlerinin bilincinde olmasını ve takip etmesini istiyorum fakat namaz kıldırmakta zorlanıyorum." (2V5)

Sonuç olarak manevi hassasiyet bağlamında veliler çocuklarında daha çok olumlu etkiler gözlemlemiştir. Bu eğitimi almış öğrencilerin yaşları küçük olmasına rağmen din noktasında duyarlılıklarının arttığı görülmektedir. Olumsuz etki gözlemleyen veli sayısı oldukça azdır.

1.4. Sosyal

Hafızlık eğitiminin zamana yayılarak ve ara verilmeden yapılması sosyal açıdan bireyi etkileyebilmektedir. Çocukları üzerinde sosyal açıdan gözlemlerini aktaran katılımcı velilerin yarısı olumlu ifadeler kullanırken diğer yarısı ise olumsuz ifadeler kullanmıştır. Katılımcılar

içerisinde aynı anda olumlu ve olumsuz gözlemleri olanlar da bulunmaktadır. Bu husus hakkındaki katılımcı görüşleri Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5: Veli Görüşlerine Göre Sosyal Açıdan Öğrenci Deneyimleri

Ebeveynlerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	Okulda sosyalleşme	2V5, 5V6, 9V6, 10V6, 34VM	5
	Özgüven artışı	22V8, 27VM, 28VM	3
	Okulun imkânları	6V6, 18V7	2
	Kabullenme	1V5	1
	Sosyal açıdan gelişme	16V7	1
	Aktif ve üretken olma	19V7	1
Olumsuz	Sosyal sınırlanma	3V5, 7V6, 10V6, 13V6, 17V7, 18V7, 20V7, 24V8	8
	Seçiciliğin artması	16V7, 23V8, 30VM	3
	Akranları ile mukayese	25V8	1
	Rehberlik ihtiyacı	11V6	1

Hafızlık; uzun soluklu ve devamlılık gerektiren yani ara verilmeden sağlıklı bir şekilde ilerlenebilen bir eğitimidir (Tuncel, 2022). Uzun süreli ara vermenin ezberi olumsuz etkilemesi söz konusu olabileceği için tatil ve diğer aktivitelerin hafızlık programına göre ayarlanması gerekmektedir. Bu durum öğrencinin sosyal açıdan sınırlanmasını beraberinde getirmektedir. Her ne kadar Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık projeleri öğrenciye sosyal yaşantısından ve aile ortamından kopmadan eğitim alabilmeyi vaat etse de iki eğitimin bir arada olması nedeniyle yaşanan ders yoğunluğu ve ödev yükümlülükleri öğrencinin sosyal yaşantısını etkileyebilmektedir.

Katılımcı velilerin görüşleri incelendiğinde; okulların fiziki imkânları nedeniyle öğrencilerin okulda sosyalleşebildikleri, hafızlık yapmanın verdiği özgüvenle öğrencilerin sosyal açıdan geliştiği ve daha aktif-üretken olduğu şeklinde olumlu gözlemler bulunmaktadır. Bununla birlikte durumu kabullenerek sosyal yaşantısının sınırlanmasını sorun etmeyen öğrenci profilinden de söz edilmektedir. Çocuklarının sosyal açıdan olumlu etkilendiğini belirten katılımcı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Okulun sosyal imkânları ve hocalarının onlarla ilgisi sosyal olarak geliştiriyor fakat ders ve ödev yoğunluğu nedeniyle dışarda çok fazla sosyal ortama giremiyor.” (6V6)

“Arkadaşlarına çok bağlı bir çocuk. Bu sebeple okula gelmeyi çok seviyor.” (2V5)

“Sosyal çevresine bağlı. Birileri futbolcuları bilmiyor diye dalga geçerken birileri hafız diye saygı gösteriyor.” (28VM)

"Sosyal yaşantısını sınırlamak zorunda olduğunun farkında ve bu konuda bir rahatsızlık gözlemlemedim." (1V5)

"Derslerinden dolayı çok fazla sosyal bir hayatı olmuyor. Ama yine de okuldaki sınıf arkadaşları ile iletişimi açısından gelişme fark ettim." (10V6)

Çocukları üzerinde sosyal açıdan olumsuz gözlemleri bulunan katılımcı velilerin ifadelerindeki ortak nokta zaman problemi olarak görünmektedir. Yani öğrencilerin sürecin yoğunluğundan dolayı sosyalleşmeye zaman bulamaması söz konusudur. Bunun yanında öğrencilerin okulda hep aynı profildeki öğrencilerle zaman geçirmesi okul dışında arkadaş edinme aşamasında fazla seçici olmasına da neden olabilmektedir. Ayrıca bazı öğrenciler akranları ile kendini mukayese ederek sosyal açıdan sınırlanmayı kabullenmekte zorluk çekebilmektedir. Bu hususta olumsuz gözlemlerini aktaran velilerden bazıları şu ifadeleri kullanmıştır:

"Çocuğun arkadaşları ile vakit geçirecek çok fazla zamanı olmuyor. Sosyal açıdan gelişimi biraz azaldı." (3V5)

"Şu anda hiç evden çıkmak istemiyor. Sadece okul arkadaşları onun evine gelsin, dışarı çıkarsa onlarla çıksın istiyor bizimle dolaşmak istemiyor." (23V8)

"Sosyal olarak biraz geri plana düşüyor. Arkadaşlarla ilişki kurmada zorlanıyor." (30VM)

"Akranları gezip oynarken, televizyon izlerken onun ders çalışmak zorunda olması zaman zaman onu olumsuz etkiledi ama bu durumlarda O'nu motive etmek yine bizim işimizdi." (25V8)

Bu görüşlere ek olarak katılımcı velilerden biri, eğitimcilerin çocukların bu durumlarının farkında olarak daha hassas olmaları gerektiğini vurgularken nitelikli bir rehberlik servisinin katkısı olacağını vurgulamıştır.

Tablo 5 ve katılımcı görüşleri incelendiğinde öğrencilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık projesinde eğitim görmeleri nedeniyle sosyal açıdan hem olumlu hem de olumsuz etkilendikleri anlaşılmaktadır. Olumlu etkilerin genel olarak okulda sosyalleşme ve hafızlık yapmanın öğrenciye kattığı değerler ile gerçekleştiği görülmektedir. Olumsuz etkilerin ise genel olarak sürecin yoğunluğu nedeniyle sosyalleşmeye zaman kalmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

2. Veli Görüşlerine Göre Aile Deneyimleri

Küçük yaşlarda eğitim hayatına başlayan çocuklar için ebeveynler önemli rol üstlenmektedir. Ebeveynler, çocuklarının başarılı ve verimli bir eğitim süreci geçirebilmeleri için maddi ve manevi desteklerini vermeleri gerekmektedir. Bu da ebeveynlere bazı fedakârlık ve sorumlulukları yüklemektir. Dolayısıyla çocukların eğitimi ebeveynlerini doğrudan etkilemektedir. Veli görüşlerine göre ailelerin sosyal, manevi, ekonomik ve akademik hedefler açısından projeyi nasıl deneyimledikleri ile ilgili bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

2.1. Sosyal

Projede eğitim görmenin sosyal açıdan öğrenci üzerinde etkileri olduğu gibi öğrencilerin ailesi üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Çocuklarının örgün eğitim kapsamında hafızlık yapması yani gündüzlü eğitim alması ebeveynlerin öğrencinin eğitim planlaması ve ödev sorumluluklarına göre hareket etmesini gerektirmektedir. Hafızlığın aralıksız bir eğitim olması ve ev ödevlerinin aile desteği gerektirmesi ebeveynlerin de sosyal yaşamını doğrudan etkilemektedir. Çocuklarının projede eğitim görmesinin aile üzerindeki etkileri hususunda katılımcı görüşleri Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Veli Görüşlerine Göre Sosyal Açıdan Aile Deneyimleri

Ebeveynlerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Öğrenciye göre aktivite planlama	1V5, 3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 10V6, 14V7, 16V7, 17V7, 20V7, 21V8, 28VM, 30VM, 32VM, 34VM	15
Sosyal yaşantının kısıtlanması	1V5, 2V5, 7V6, 9V6, 10V6, 11V6, 18V7, 23V8, 24V8, 28VM, 30VM, 31VM	12
Misafir kabul edememe	1V5, 2V5, 6V6, 16V7, 21V7, 27VM, 30VM, 31VM, 33VM, 34VM	10
Durumu kabullenme	4V6, 5V6, 11V6, 12V6, 13V6, 19V7, 22V8, 25V8, 27VM, 34VM	10

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu ebeveynlerin sosyal açıdan olumsuz etkilendiğini düşünmektedir. Hafızlık eğitimi haftanın 6 günü ve 12 ay devam eden bir eğitimidir. Ayrıca hafızlıkta sayfa ezberlendikten sonra doğru ezberlendiğinin sağlaması olarak tercihen sayfayı ezber bilen veya Kur'an-ı Kerimi okumayı bilen birine dinletilmesi esastır (Özbek, 2015). Bu bilgiler ışığında ebeveynlerin; yıllık tatil planlamalarını, sosyal aktivitelerini, misafirlğe gitme ve misafir kabul etme gibi öğrencinin derslerini etkileyebilecek bilumum fiillerde hassas davranmasını gerektirmektedir. Hatta kendi iş hayatlarından ve ev işlerinden sonra anne babaların çocuklarının ev ödevlerine destek olmak için onlara hayli vakit ayırmaları ders devamlılığı ve verimliliği açısından önemlidir. Öyle ki, katılımcılar arasından; çocuğunun ev ödevlerine yeteri kadar destek olamadığı için işinden ayrıldığını ve çocuğunun ev ödevlerini yapmaya daha fazla vakit kalması için evini okula yakın bir yere taşıdığını ifade eden veliler bulunmaktadır. Katılımcı velilerden, ailenin sosyal yaşantısı üzerindeki etkileri noktasında ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

"Ailenin sosyal yaşantısını büyük oranda çocuğun ders çalışma temposu belirlemekte ve fedakârlık gerekmektedir." (4V6)

"Hafızlık yaparken sosyal aktivitelerimizi, misafir alma ve misafirlğe gitme gibi durumları mümkün olduğunca azalttık. Aktivitelerimizi hafta sonları yapmaya çalıştık. Yani yoğun bir süreç olduğu için tabii ki etkiliyor." (30VM)

"Yukarıda söylediğim gibi, düğün dernek gezi vs hepsinde sıkıntılar çıkabiliyor, siz gitseniz çocuğun aklı kalıyor, gitmeseniz karşı taraf anlamayabiliyor..." (32VM)

"Sosyal yaşantımız yok. Maalesef yok. Tabii ben bu durumdan muzdarip miyim hayır değilim. Hem çok güzel bir işle uğraşıyoruz hem de çocuğumuz güzel bir şekilde eğitimini yürütüyor. Bir sıkıntımız yok fakat sosyal yaşantımız da yok. Çünkü çocuk okuldan geldiğinde Kur'an-ı Kerim'le haşır neşir oluyoruz." (11V6)

"Biz çok şeyden fedakârlık yapıyoruz. Hiç sorun değil yeter ki Allah'ın rızası doğrultusunda hareket ediyör olalım." (19V7)

Katılımcı görüşleri incelendiğinde çocuklarının projede eğitim görmesi ebeveynleri sosyal açıdan olumsuz etkilemektedir. Ebeveynler çocuklarının eğitimi için kendi sosyal yaşamından feragat

ederek onlara destek oldukları görülmektedir. Fakat bazı katılımcı ifadelerinden ebeveynleri durumu kabullenerek çocuğunun eğitim süreci boyunca yaşadıkları bu sosyal kısıtlanmayı bilinçli olarak ve severek yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu husus hakkında aynı zamanda projede yönetici olan bir katılımcı veli (34VM) “inci sancı mahsulüdür” ifadesiyle durumu özetlemiş, yaptıkları bu fedakârlığın çocuklarının eğitimi için elzem olduğunu ifade etmiştir.

2.2. Manevi

Kur’an-ı Kerim; hadis-i şeriflerde, öğrenilmesi de ezberlenmesi de okunması da ibadet olarak nitelendirilen bir kitaptır. Hafızlık yapan öğrencilerin evlerinde ders çalışması ise o evde her gün Kur’an okunmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla hafızların ev ödevleri, tüm aile bireylerinin olağandan daha fazla Kur’an’la hemhal olmasını sağlamaktadır. Bu durum manevi açıdan da aileyi etkilemektedir. Çocuklarının projede eğitim görmesinin yani hafızlık yapmasının manevi açıdan aile üzerindeki etkileri hususunda katılımcı görüşleri Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Veli Görüşlerine Göre Manevi Açıdan Aile Deneyimleri

	Ebeveynlerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	Manevi yaşantı	1V5, 3V5, 4V6, 6V6, 9V6, 10V6, 13V6, 14V7, 17V7, 18V7, 20V7, 25V8, 27VM, 28VM, 30VM, 31VM, 32VM, 33VM, 34VM	19
	Evde her gün Kur’an okunması	1V5, 5V6, 6V6, 7V6, 10V6, 11V6, 16V7, 17V7, 19V7, 21V7	10
	Ailenin Kur’an’a ilgisinin artması	8V6, 13V6, 15V7, 20V7, 22V8, 28VM	6
Etkisi yok		2V5, 23V8	2
Olumsuz		18V7, 24V8, 29VM, 32VM	4

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun manevi açıdan olumlu deneyimler yaşadığı anlaşılmaktadır. Görüşler arasında ailenin manevi yaşantısına olumlu etki (19) ve evde her gün Kur’an okunması ön plana çıkmaktadır. Ayrıca çocuklarının hafızlık yapmasının dolaylı olarak diğer aile bireylerinin Kur’an’a ilgisinin artmasına vesile olduğu (6) dile getirilen görüşler arasındadır. Bu husus hakkındaki katılımcı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Müthiş olumlu derecede etkiliyor. İslami hassasiyetler aile içerisinde üst seviyelere çıktı. Tabii çocuk o yaşta sabi dediğimiz evrede olduğu için dinlediği her şeyi bir sünger gibi zihnine çekiyor. Hocalarının İslami eğitim bağlamında söylediği her şeyi beynine çekiyor. Dolayısıyla çocuk evde de bunu anne babasından istiyor. Bu da aileyi olumlu yönde etkiliyor.” (mv9)

“Evde her gün Kur’an okunuyor. Allah zikrediliyor. Bu da büyük bir huzur kaynağı oluyor.” (5V6)

“Evimizde bir ilim talebesinin olması manevi açıdan büyük bir doygunluk oluşturuyor. Evimizden, elimizden Kur’an eksik olmuyor Elhamdülillah. Daha bilinçli daha duygusal bir hayatımız olduğunu düşünüyorum.” (1V5)

“Kur’an-ı Kerim’e karşı sevgim daha da arttı. Düzenli bir şekilde evimizde Kur’an-ı Kerim okuma alışkanlığımız oldu.” (8V6)

Çocuklarının projede eğitim görmesinin aile üzerinde manevi açıdan olumsuz etkilerinin olduğunun ifade eden (4) katılımcılar da bulunmaktadır. Ancak bu olumsuzlukların genel olarak, süreçte yorulan veya hafızlık eğitiminde tutunamayıp bırakmak zorunda kalan öğrencilerde yaşandığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu duruma şu ifadeler örnek olabilir:

“Bir anne baba için gurur verici ama çocuk çok zorlandığında da kendimizi suçlu hissediyoruz, acaba yanlış mı yapıyoruz diye.” (18V7)

“Hafız çocuğumda manevi açıdan sıkıntılar oldu. Sabır et, dua et, az kaldı, bitecek inşallah diye diye devam ettik.” (24V8)

“Çocuğun dersleri iyiye müthiş bir huzur, dersleri veremediğinde çocuğun tepkisine bağlı gelişen durumlar...” (32VM)

“Yıpratıcı bir süreçti.” (29VM)

Özetle; çocuklarının hafızlık yapmasının aileye verdiği huzur ve mutluluk, evde her gün Kur’an-ı Kerim okunmasının manevi atmosfere katkısı, öğrenci ile birlikte ailesinin de Kur’an’la hemhal olması gibi nedenlerle aileler manevi açıdan olumlu etkilenmektedir. Bununla birlikte sürecin yoğunluğu nedeniyle aileye zaman zaman olumsuz yansımaları da olabilmektedir.

2.3. Ekonomik

Projenin örgün eğitim kapsamında (gündüzlü) olması nedeniyle öğrenciler taşınabilir sistemle okula gelip gitmektedir. Bunun yanında –diğer eğitim kurumlarında olduğu gibi- öğrencilerin standart eğitim harcamaları da olabilmektedir. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğu (23) projenin kendilerini ekonomik olarak etkilemediğini ifade ederken bu katılımcılardan bazıları (3) aksine kazançlarının bereketlendiğini eklemiştir. Ekonomik olarak olumsuz etkilendiğini ifade eden (8) katılımcıların ise genel olarak servis ücretlerinin ve okulun sair harcamalarının bütçelerini etkilediği için sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

2.4. Akademik Hedefler

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi; hafızlık ve akademik başarıyı birlikte hedefleyen bir projedir. Yani öğrenciler ve aileleri bu okulları zaman kaybı yaşamadan hafızlık yapabilmenin yanında iki eğitimde de başarılı olabilmek için tercih etmektedir. Keza çalışma yapılan okullardan birinin tanıtım broşüründen “Güçlü Akademi, Güçlü Hafızlık, Öncü Şahsiyet, Güçlü Gelecek” mottosu bulunmaktadır. Buradan hareketle projelerin yalnızca din adamı yetiştirmek değil tüm meslek dallarına hitap eden geniş bir yelpazesi olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcı velilere çocukları üzerindeki hayal ve hedeflerini tespit edebilmek için çocukları bu okuldan mezun olduktan sonra hangi liseyi tercih etmesini istersiniz sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların büyük çoğunluğu (28) hafızlığını koruyabilmeleri ve aldıkları eğitimin devamı niteliğinde olduğu için İmam Hatip Lisesi cevabını verirken bazıları (5) Fen Lisesi cevabını vermiştir.

Proje, iki eğitimde de başarıyı hedeflediğini belirtse de katılımcı velilerden, akademik hedefler açısından etkileri hususundaki görüşlerden; çocukların hafızlığa yoğunlaştığı altıncı ve

yedinci sınıfta akademi derslerinin ikinci planda kaldığını ve akademik açıdan zayıfla gözlemlediğini ifade eden (14) veliler bulunmaktadır. Bu noktada çocukların zaman problemi yaşadığı ve bu durumun akademik derslere yansıdığı anlaşılmaktadır. Akademik açıdan olumsuz etkileri içeren katılımcı görüşlerden bazıları şunlardır:

“Akademik derslere çalışmaya fazla zaman kalmıyor. Derslerde dinledikleri şimdilik yeterli oluyor.” (5V6)

“Onu henüz göremedik. Hafızlık eğitimi şu anda yoğunlaşmış durumda. Sona geldiler artık bitirmek üzereler. Bu seneden sonra akademik açıdan yoğunluk başlayacak bizim için. O süreçte göreceğiz artık.” (11V6)

“Akademi dersleri zayıf, o derslere zaman da ayıramadı, o yüzden akademi derslerinin bazısından özel ders aldırıyoruz.” (18V7)

“Akademik eğitim konusunda elbette diğer eğitim kurumları ile aynı seviyede olmamız beklenemez. Ama öğretmenlerimiz ve bizler bu konuda ciddi anlamda destek olmaya çalışıyoruz. Açık söylemek gerekirse önceliğimiz hafızlık olması nedeniyle akademik eğitim ikinci planda kalıyor.” (1V5)

Katılımcı ifadelerine bakıldığında zaman problemi ve hafızlık derslerini öncelemenin akademik olarak olumsuz etkiler doğurduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çalışma kapsamında katılımcılara eğitim sürecinde iki eğitimden herhangi birini önceleyip öncelemedikleri sorusu yöneltmiştir. Katılımcı velilerden çoğu (24) hafızlık eğitimi öncelerken bir kısmı (9) eşit derecede önem verdiğini ifade etmiştir. Akademik eğitimi önceleyen katılımcı bulunmamaktadır. Bu durum süreç içerisinde akademik eğitimin ikinci planda kalmasının alt nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir.

Bunun yanında akademik eğitimin telafi edilebileceğini düşünerek bu durumun sorun teşkil etmediğini ifade eden (8) ve çocuğunun iki alanda da başarılı olabildiğini ifade eden (5) veliler de bulunmaktadır. 3 katılımcı ise hafızlık yapmanın akademik eğitime etkisinin olmadığını düşünmektedir. Bu hususlar hakkındaki katılımcı görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Diğer derslerinde de çok başarılıydı. Bunda hafızlık derslerinin etkisi vardı sanırım.” (14V7)

“Kısmen geri kalsa da ileride telafi edilebileceği düşüncesindeyiz” (4V6)

“Çocuk hafızlık sürecinde hafıza yaptığı için ve yoğun çalıştığı için çocukta bir yorgunluk olabiliyor. Bu 7. sınıfta akademiye başladığında birkaç ay sürebiliyor. Çocuk ve aile bunun bilincinde olursa çok kısa sürede bunu aşabiliyor.” (22V8)

Özetle; hafızlık eğitiminin yoğunlaştığı süreçlerde akademik eğitimin ikinci planda kalabilmekte ve zayıflayabilmektedir. Ebeveynler bunu yetişememe yani zaman problemi olarak nitelendirmektedir. Ancak katılımcıların bir kısmı da öğrencilerin akademik eğitimi hafızlık bittikten sonra telafi edebileceğini, bir kısmı ise iki eğitimde de başarılı olabildiklerini düşünmektedir. Zaten proje başlangıcındaki öğrenci seçimi ve eleme aşamalarının ana hedefi, iki eğitimi aynı anda almaya istidatı olan öğrencileri seçmektir (DİB-MEB, 2019).

Sonuç

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi; MEB ve DİB işbirliği ile ortaya çıkan, öğrencilere zaman kaybı yaşamadan, sosyal ortamından kopmadan ve akademik eğitimden geri kalmadan hafızlık yapma imkânı sunan bir hafızlık eğitimi modelidir. Örgün eğitim kapsamında hafızlık eğitiminin; aile ve öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiği ve ne gibi etkiler ortaya çıkardığını veli

görüşleri bağlamında ele alan bu araştırmada; bu eğitimin öğrenci ve aile bireyleri üzerinde hem olumlu hem de olumsuz deneyimler ve etkiler ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu deneyimleri değerlendirmeden önce ailelerin bütün bu olumsuzluklara rağmen çocuklarının hafızlık eğitimini destekledikleri ve çocuklarının hafızlık eğitimine devam etmesini arzu ettikleri not edilmelidir. Çünkü bu okulları diğer İmam Hatip ortaokullarından ayıran en belirgin özellik hafızlık eğitimidir. Projeye başvuran velilerin ana hedefi çocuklarının hafızlık eğitimini akademik eğitimden geri kalmadan tamamlaması, hafız olarak mezun olmasıdır.

Veli görüşlerine göre; iki eğitimin bir arada olması, ödev yükümlülüklerinin ve ders yüklerinin fazla olması nedeniyle öğrenciler, sosyal açıdan olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte aynı sebeple akademik eğitimin zayıfladığı veya ikinci planda kaldığı endişeleri de dile getirilmektedir. Özellikle hafızlık eğitiminin yoğunlaştığı süreçlerde bu durum daha bariz ortaya çıkmaktadır. Fakat öğrencilerin iki eğitimi aynı anda götürebilme istidatlarına göre projeye kabul edilmesi, hafızlık yapmanın zihinsel gelişime katkısı ve öğrenciye ders disiplini kazandırması sayesinde akademik derslerin telafi edilebileceği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak; hafızlık yapmanın öğrencinin manevi hassasiyetlerine büyük oranda pozitif yansıdığı veliler tarafından gözlemlenmektedir. Psikolojik ve kişisel gelişim açısından ise başarı durumuna endeksli etkiler ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Aile bireyleri açısından bakıldığında; ebeveynlerin çocuklarının ev ödevlerine destek olmalarının eğitimin vazgeçilmezi olması nedeniyle sosyal açıdan büyük oranda olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Ebeveynler; tatil planlarından misafirlğe gitme ve kabul etmeye kadar tüm aktivitelerini öğrencinin ders durumuna ve okulun yıllık planına göre ayarlamaktadır. Manevi açıdan bakıldığında ise Kur'an-ı Kerim ile olağandan daha fazla iştigal etmeleri ve evde her gün Kur'an okunması olumlu deneyimler olarak zikredilmektedir. Ekonomik açıdan standart eğitim harcamaları dışında olumsuz etkisi bulunmamaktadır. Akademik hedefler açısından ise her ne kadar süreç içerisinde akademik derslerin ikinci planda kalması söz konusu ise de öğrencilerin iki eğitimi de başarılı bir şekilde tamamlayabileceğine inanılmaktadır. Ailelerin önemli oranda hafızlık eğitimini önceledikleri de burada zikredilmesi gerekmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının gelecek hayatları yani eğitimleri ile ilgili hedefleri açısından ifadelere bakıldığında; aileler çocuklarının projedeki hafızlık kazanımlarını koruyabilmeleri açısından büyük oranda bu imkânı sunabilecek okullara yöneldiği ortaya çıkmıştır. MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgiye göre projeden mezun olan öğrencilerin %84'ü İHL tercih etmektedir. Bu oran çalışmamızın bulguları ile de örtüşmektedir. Projeden mezun olan öğrencilerin İHL tercih etme oranları hafızlık kazanımlarını koruyabilme güdüsüyle açıklanabilir.

Özetle; projede hafızlık yapmak hem öğrenciyi hem de aile bireylerini sosyal açıdan sınırlamaktadır. Manevi açıdan ise öğrenci ve aile üzerindeki etkilerinin daha çok olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Akademik açıdan problemler yaşanıyor olsa da bu problemlerin hafızlık yapmanın zihinsel gelişime katkısı ve öğrenciye ders disiplini kazandırması gibi kazanımlar sayesinde telafi edilebileceği düşünülmektedir. Araştırmadan ortaya çıkan sonuçlara göre şu önerilerde bulunulabilir;

- Akademik ders programlarının hafızlık eğitiminin seyrine göre tashih edilerek, hafızlık eğitiminin ilk iki yılda tamamlanmasına zemin hazırlanabilir. Bu sayede son iki yılda akademik derslere ağırlık verilerek eksikler telafi edilebilir ve bu şekilde ailelerin endişeleri giderilebilir.

- Okul içi etkinlik ve aktiviteleri artırmak ve çeşitlendirmek suretiyle sosyal açıdan sınırlanma yaşayan öğrencilerin okulda sosyalleşmesi sağlanabilir. Velilerin, okulların sosyal imkânları ile ilgili genelde olumlu görüşlere sahip olduğu burada altı çizilmelidir.
- Hafızlık öğrencisinin psikolojik açıdan yaşayabileceği muhtemel sorunları tespit edip çözümler üretebilecek nitelikli bir rehberlik hizmeti ile öğrencilerin süreç içerisinde yaşayabileceği sorunların önüne geçilebilir.
- Ebeveynlere yönelik; hafız ebeveyni olmanın sorumluluklarını ihtiva eden programlar düzenleyerek veya içerikler hazırlayarak veliler süreç hakkında bilinçlendirilebilir. Bu içerikler hafız velisi olmak isteyenlere önceden ulaştırılabilir. Bu şekilde ebeveynlerin yaşadığı problemler ile başa çıkma ve çözüm üretme noktasında fayda sağlanabilir.

Kaynakça

- Algur, Hüseyin. *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2018.
- Algur, Hüseyin. "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkisi". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2) (2021), 623-647.
- Arslan, Gülsüm. *Örgün Eğitim Kapsamında Hâfızlık Eğitimi (Sabahattin Zaim Üniversitesi Ve İstanbul Şehit Tolga Ecebalın Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Bozkurt, Nebi. "'Dârülkurrâ'. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi". İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Bozkurt, Nebi. "Hafız". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/74-78, 1997.
- Demir, Kevser. "Hafızlık Eğitimi Almış Bireylerin Benlik Saygısı Üzerine Nitel Bir Çalışma". *İzû Eğitim Dergisi* 1/2 (2019), 285-319.
- DİB, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanlığı. "Hafızlık Eğitim Programı", 2024.
- DİB-MEB. "Okul-Kur'an Kursu İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları", 2019.
- Göksun, Ayşe Nur. *Kur'an Kursu Öğretici Ve Öğrencilerine Göre Proje Okullardaki Hafızlığa Hazırlık Eğitimi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Güneş, Adem. *Türkiye'de Yeni Bir Model Olarak Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Bir Durum Analizi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2019.
- Koç, Ahmet. *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2005.
- Köksal Akyol, Ayşe - Salı, Güneş. "Yatılı ve Gündüzlü Okuyan Çocukların Benlik Kavramlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 21/4 (2013), 1377-1398.
- Özbek, Ömer. "Dünyada Hafızlık Yöntem Örnekleri". *Bilimname* 2 (2015), 183-209.
- Şahin Aynur, Hatice. *Kur'an Hıfzı" Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Şengül, Şeyma - Şimşek, Eyüp. "Öğreticilere Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasına İlişkin Sorunlar". *Diyanet İlmî Dergi* 60/3 (2024), 1117-1144.
- Toker, İhsan. *Hafızlık Anlam ve Deneyim*. Ankara: Fecr Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Tuncel, Emrullah. "Örgün Eğitim Eşliğinde Hafızlık Deneyimine Dair Nitel Bir Araştırma: İlk Emir Koleji Örneği". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 233-261.
- Uğur, Elif. *İdareci, Öğretici ve Öğrenci Görüşlerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Uğur, Elif - Osmanoğlu, Cemil. "Paydaşlarına Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi". *Bilimname* 41 (2020), 903-956.
- Ulu, Mustafa - Bakaç, Zeynep. "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi". *Erciyes Akademi* 37(4) (2023), 1703-1724.
- Yavuzyiğit, Sevgi. *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi: Bir Meta-Sentez Çalışması*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Yetimova, Pakize. *Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü, 2018.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 11. Basım, 1999.